Junimişti neologizanţi: Constantin Negruzzi

Elena PETREA

Epoca în care şi-a desfăşurat activitatea Constantin Negruzzi se caracterizează prin dezbateri ample între oamenii de cultură pe tema căilor de dezvoltare a limbii române literare. O bibliografie bogată stă la dispoziţia cercetătorului de azi, cu referire fie la discuţiile despre limba română literară în decursul secolului al XIX-lea, fie la atitudinea diferitor spirite luminate faţă de această problemă, fie la reflectarea schimburilor de opinii în presa acelor ani-concepută ca principal câmp al confruntărilor ideologice.[1]

Unul dintre aspectele legate de evoluţia limbii române literare, care a făcut obiectul preocupărilor scriitorilor secolului al XIX-lea, a fost modernizarea vocabularului prin împrumutul de cuvinte din limbile latino-romanice, în condiţiile insuficienţei termenilor necesari exprimării noilor realităţi. Apelul la cuvântul de origine latino-romanică a însemnat nu numai înlocuirea „turcismelor" şi „grecismelor", care invadaseară lexicul limbii române, ci, mai ales, transformarea acesteia într-o limbă flexibilă, capabilă să exprime cele mai variate nuanţe ale gândirii şi simţirii. Derulat în paralel cu procesul de descoperire a bogăţiilor încă nevalorificate ale limbii populare, fenomenul neologizării l-a completat, într-un demers susţinut al pionierilor filologi.

Personalitate-emblemă a timpului său, C. Negruzzi s-a implicat activ în acţiunile de reformare a limbii române literare, căutând să întregească poziţiile teoretice prin manifestarea concretă a opiniilor sale în scrieri. C. Negruzzi ne apare astfel ca un „scriitor modern" prin prisma „răspunsul[ui] pe care-l dă principalelor probleme ale dezvoltării limbii române literare în jurul anilor 1840-1848: unificarea pronunţării şi a normelor gramaticale; moderizarea lexicului prin împrumuturi de origine latino-romanică."[2]

Viziunea modernă pe care o are C. Negruzzi asupra limbii literare se datorează „culturii clasice temeinice pe care şi-o însuşise, legăturilor cu cei mai de seamă cărturari ai epocii şi respectului faţă de tradiţiile culturale româneşti."[3] Mulţi filologi şi lingvişti s-au aplecat asupra operei negruzziene, sintetizând concepţiile scriitorului moldovean

---

[1] Citǎm doar câteva titluri: *Studii de istoria limbii române literare*, vol. I-II, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969; *Contribuţii la istoria limbii române literare în secolul al XIX-lea*, Bucureşti, Editura Academiei RPR, 1956; Gh. Bulgăr, *Scriitori români despre limbă şi stil*, Bucureşti, Editura Albatros, 1971; I. Hangiu, *Presa literară românească (1789-1948)*, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1968; Şt. Munteanu, V. Ţâra, *Istoria limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1983; I. Oprea, Rodica Nagy, *Istoria limbii române literare. Epoca modernă*, Suceava, Editura Universităţii Suceava, 2002; S. Puşcariu, *Limba română*, vol. I, *Privire generală*, Bucureşti, Editura Fundaţiilor Regale, 1940; G. Ţepelea, Gh. Bulgăr, *Momente din evoluţia limbii române literare*, Bucureşti, Editura Didactică şi Pedagogică, 1973; Petru Zugun, *Unitate şi varietate în evoluţia limbii române literare*, Iaşi, Editura Junimea, 1977.

[2] Paula Diaconescu, *Limba şi stilul lui C. Negruzzi*, în SILRL, vol. II, p. 39.

[3] G. Brîncuş, *Părerile lui C. Negruzzi despre limbă*, în „Limba română", nr. 4, 1956, p. 19.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

despre limba literară, astfel încât nu vom reveni asupra acestora în lucrarea noastră. Vom reține doar, drept linie generală, atitudinea moderată, fără a exclude contradicțiile inerente vremii, de care a dat dovadă C. Negruzzi în raport cu problema îmbogățirii limbii române literare; în operele originale şi în traduceri regăsim acelaşi efort constant de cizelare şi de desăvârşire a limbii române.

Afirmațiile de mai sus motivează considerarea operei lui C. Negruzzi drept un document al epocii sale. Dintre aspectele multiple ale unei posibile cercetări integrale asupra vocabularului negruzzian, ne-am oprit, în articolul de față, la problema neologismelor latino-romanice. Acestea dețin un loc foarte important în lexicul scrierilor lui Negruzzi şi aparțin unor domenii de activitate foarte diverse; despre unele neologisme putem afirma că fac parte din vocabularul de bază al epocii, cunoscând o circulație largă, iar despre altele că prezintă o circulație restrânsă, fiind cunoscute de oamenii culți.

Citind dicționarele mari ale limbii române (DA, DLR, MDA), precum şi dicționare mari ale limbii franceze (Robert, Larousse, Hachette), am identificat un număr de aproximativ 400 de neologisme de origine latino-romanică a căror primă atestare se află în opera lui C. Negruzzi. La exemplele din Dicționarul Limbii Române adăugăm şi exemple proprii, identificate în opere (acestea sunt precedate de asterisc). În prima parte a lucrării realizăm o clasificare a împrumuturilor neologice latino-romanice pe categorii, după domeniul de activitate. Ne ocupăm, apoi, de studierea mai multor probleme legate de transformările limbii române literare în veacul al XIX-lea, în vederea modernizării lexicului, şi anume: originea împrumuturilor, adaptarea lor fonetică, încadrarea morfologică şi asimilarea semantică, precum şi circulația termenilor respectivi în epocă sau mai târziu.

Această analiză urmăreşte să evidențieze aspecte importante ale rolului jucat de C. Negruzzi în procesul de îmbogățire a limbii române cu neologisme latino-romanice.

I.Termeni din domeniul culturii[4]

Această categorie cuprinde termeni care se referă la starea culturală a vremii când a scris C.Negruzzi.

A. Tipografie, editură

Aceşti termeni reflectă preocupările din epocă pentru difuzarea publicațiilor şi crearea unui public cititor:

abonament: Câți săraci am putea face fericiți cu abonamentul unei loje la teatru! S I, 253;

afiş: Era destul să se arate numele lui pe afiş, pentru ca să se împle sala. S I, 345;

broşură: Profesorul scoase din sân o broşură cartonată cu hârtie pestriță. S I, 7;

cartonat, ă: Profesorul scoase din sân o broşură cartonată cu hârtie pestriță. S I, 7;

a copia: Vom răspunde copiind un fragment din scrisoarea ce am primit. S I, 332;

foileton: Foiletonul jurnalului de Débats. S I, 69;

a imprima: Guvernul a ordonat să se imprime operele lui cu cheltuiala statului. S I, 336;

in-folio: v. mai jos;

a informa: Informându-ne de locuința acestui vestit distilator, ni se răspunse că [...] S I, 325.

[4] Toate citatele sunt preluate din ediția Constantin Negruzzi, *Scrieri*, vol. I-III, Bucureşti, Socec&Compania, 1872. Folosim siglele S I, S II, S III. În transcrierea lui *-s-* intervocalic am optat pentru *-z-* (v., în acest sens, L. Leonte, *Notă* la ediția C. Negruzzi, *Opere*, Bucureşti, Editura Minerva, vol. I, 1974, p. XLIX-L).

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

B. Învăţământ

Dezvoltarea învăţământului în limba română, deschiderea de şcoli şi licee şi editarea de manuale reprezentau bazele pentru înălţarea edificiului culturii române moderne.

a.organizarea învăţământului:

abecedar: [...] era un abecedar cu slove de un palmac de mari. S I, 7;
caiet: Am gătit caiete, condeie nouă [...], nimic n-am uitat [...] S I, 7;
instrucţie: Bunele instrucţii ce dă. S II, 147;
pedagogism: Pedagogismul era stahia lui. S I, 206.

b. terminologie literară şi lingvistică:

accent: v. mai jos;
alfabet: Slovă din alfabetul cirilian. S I, 9;
antiteză: Ce antiteză, o zeiţă şi îndată un sclav. S III, 55;
apolog: Apologul, ca şi proverbul, au fost totdeauna înţelepciunea naţiilor. S I, 336;
apostrof: Apostroful ce taie semistihul. S I, 266;
cirilian: Slovă din alfabetul cirilian. S I, 9;
a colaţiona: Kogălniceanu [...] colaţiona şi da la lumină cronicile noastre. S I, 334;
consoană: Nu ne place întrebuinţarea consoanelor duble. S I, 348;
dedicaţă: Şi dând de prost dovadă cu dedicaţa lui [...]S II, 227;
dicton: Începusem cu un dicton cunoscut [...] S I, 263; *Aici îmi vine în gând acel vestit dicton scris pe poarta iadului a lui Dante [...], S I, 269;
epitră: [...] traducând pre Anacreon şi Epitrele lui Oraţie. S II, 150;
fabulist: Francia avu mulţi fabulişti. S I, 336;
glosar: Un glosar [...] nu-şi are locul [...] într-o scrisoare. S I, 258;
imn: Îndarn Scavinschi scria imne asupra fericirii patriei. S I, 206;
imprecaţie: Alţii [...] fugeau cu o imprecaţie: *vade retro*! S I, 346;
jargon: Zice, în jargonul vremii de atunci: ah, psihimu, uită-te cât e de nostim! S I, 16;
xenomanie: [...] autorul, biciuind csenomania, ridiculiza defectul [...] S I, 344.

c. terminologie tehnică şi ştiinţifică

1.biologie (în special botanică):

altern: Frunze alterne, rareori întregi [...]S I, 102;
azalee, pelargonie: Îţi trămit şi eu un buchet de fuchsii, azalee, camelii, pelargonii. S I, 99;
balenă: În valurile line a mării mă băgam/Călare pe balene [...] S II, 72;
biped: Începu a se întreba pe sine ce gânganie bipedă este el pe lume. S I, 202;
botanică: Nu întrerupe corispondinţa noastră botanică. S I, 99; *[...] învăţă puţină botanică. S I, 206;
carnivor: Toată lumea cunoaşte lupul, feara asta carnivoră şi nesăţioasă. S I, 279;
carpelă: Carpele numeroase dispuse în vârf pe un receptaclu convecsu. S I, 103;
corolă: Corola cu cinci petale. S I, 102;
dalie: Daliile îmbrăcate în bogatele lor rochii colorate şi gingaşii tamarini [...] S I, 223;
driadee: Neamul driadeelor. S I, 103;
floră: Aşa e că [...] am cuvânt să iubesc flora română? S I, 98;
florist: Şi eu sunt florist. S II, 37;
involucru: Flori acompaniate de involucre. S I, 102;
pelargonie: Îţi trămit şi eu un buchet de fuchsii, azalee, camelii, pelargonii. S I, 99;

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

platbandă: Toată grădinița mea [...] încape într-o singură plat-bandă a grădinei d-voastre. S I, 96;
preflorire: Corola cu cinci petale [...] cu preflorire valvară. S I, 102;
rozacee: Familia rozaceelor [...] S I, 103;
umbelă: Flori dispuse în ombele simple sau compuse. S I, 102;
umbeliferă: Deschid o carte şi cetesc: familia ombeliferilor. S I, 102;
volcamerie: Iată un balcon împodobit cu flori aristocrate: camelii, fucții, volgamerii şi felurite roze. S I, 323.
2. chimie: *carbonat, magnezie*: Carbonat de magnezie. S I, 317.
3.matematică
algebră: Știm, fără de algebră, câți bani sunt într-un leu. S II, 178;
formulă: Încheierea [...] se sfârşea cu obicinuita formulă [...] S I, 305;
geometric: Linia geometrică S I, 321.
4. gastronomie
apetit: Singur numele bucatelor era de ajuns ca să-mi taie apetitul. S I, 58;
bomboană: Vom mânca [...] şi confete şi bomboane. S III, 70;
cotlet: Dimineață vom mânca cotlete. S I, 207;
gastronomie: O plăcintă pântecoasă cu o ghirlandă de gugoşele [...] cap d'operă în gastronomie. S I, 286;
jambon: La prânz: jambon, macaroane, alivenci. S I, 207;
moca: Fumând din lungi trabuce şi savurând delicioasa moca, eu mă lăsasem la o lină reverie. S I, 223.
5.arhitectură
alee: Ajungând în capătul aleei, ne-am pus pe-o canapea de brazde. S I, 45;
arabesc: Biserica aceasta [Trei Ierarhi] de stil mestecat, gotic şi bizantin, e pe dinăuntru zugrăvită in fresco [...] Aceea însă care dă o figură originală astei clădiri e că dinafară este toată îmbrăcată în bas-reliefe închipuind deosebite arabesce grațioase şi elegante. S I, 284;
arhitectură: Privirea se osteneşte a se uita mult la această prea regulată arhitectură. S I, 193;
bizantin: Biserica aceasta [Trei Ierarhi] de stil mestecat, gotic şi bizantin, e pe dinăuntru zugrăvită in fresco [...] Aceea însă care dă o figură originală astei clădiri e că dinafară este toată îmbrăcată în bas-reliefe închipuind deosebite arabesce grațioase şi elegante. S I, 284;
balansier: Să ții balanțierul cu ochi neadormiți/De frică să nu scapeți de pe frânghie gios. S II, 253;
balcon: [...] iată se deschiseră uşile balconului şi sfântul se arătă. S I, 231;
catacombă: Ciocanele spărgeau catacombele romanilor. S I, 203;
colonadă: N-ai decât a te duce la colonadă, unde lălăii cască gura la mărfurile expuse prin magazine. S I, 329; * [...] ai făcut inventariul tuturor bagatelelor din colonadă. S I, 329;
coloneță: Îi arătară două statuete de bronz [...] şi o coloneță de porfir. S I, 203;
a consolida: Era singurul în stare a consolida edificiul. S I, 345;
crenel: Nici o lampă nu strălucea pe creasta crenelurilor. S II, 48;
gotic: Biserica aceasta [Trei Ierarhi] de stil mestecat, gotic şi bizantin, e pe dinăuntru zugrăvită in fresco [...] Aceea însă care dă o figură originală astei clădiri e că dinafară

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

este toată îmbrăcată în bas-reliefe închipuind deosebite arabesce grațioase şi elegante. S I, 284;
statuetă: Îi arătară două statuete de bronz [...] şi o colonetă de porfir. S I, 203.

C. Arte

a. în general:
amator: Puțini amatori găsi de limba nemțească. S I, 206; *Trupa de amatori făcu un mare fiasco. S I, 34;
artist: [...] o femeie măritată n-ar trebui să fie prea artistă. S I, 77;
auditoriu: Cu toată indulgența auditoriului, trupa de amatori făcu un mare fiasco. S I, 341;
cicerone: Monahul ce-mi slujea de cicerone mi-a spus [...] S I, 217.
b.teatru, dans:
actriță: Știu că e o absurditate a se bate cineva pentru ochii unei acrițe. S I, 212;
baiaderă: Vino de priveşte dantul tinerilor baiadere. S II, 131;
baladin: [...] bine ar fi ceva mai puțină veselie la voi şi mai puțină jale la noi; mai puțini baladini aicea şi mai puțini călăi colo. S III, 266;
bufon: La voi, în toată vremea, au trecere bufonii. S II, 228;
a intona: Satana cu sumeție/Intonează-o psalmodie. S II, 123.
c. muzică
arie: v. mai jos;
cor: [...] tragedia Ecubei, unde e acest frumos chor al Troienilor. S I, 4;
a fredona: v. *arie*;
piculină: [...] strigând cu un glas ce resuna ca piculina între instrumentele unui orchestru. S I, 37.
d. arte plastice:
colorat, ă: [...] fete rumene şi pălite de soare cu altițe şi fote colorate. S I, 104;
colorit: Desenul era grosier şi coloritul slab. S I, 214;
contrast: Tu, atât de negru, el, atât de alb, era un contrast de minune. S I, 40; *Dar ele [mustățile] făceau un contrast foarte ciudat cu statura. S I, 207;
culoare: Printre garoafele albe, de multe ori creşte câte una de alt color. S I, 45;
desena: Şi însă el desină cu-o mână tremurândă. S II, 246.

II. Termeni din sfera socială, politică, administrativă şi militară

A. Domeniul social:
aristocrație: Domnii [...] erau buni şi poporul era fericit. Însă aristocrația nu se înaripase. S I, 272;
contesă: [...] vorbind [despre] operă şi bois de Boulogne cu contesa d'Imécourt. S I, 327;
a corupe: v. mai jos; *corupție*: v. mai jos;
fanatism: Sunt multe pedice, fanatismul bătrânilor, deprinderea, pedantismul [...] S I, 255.
B. Domeniul politic-administrativ:
administrat: Ca un om binecrescut, vizita pe administrații săi. S I, 111;
ambasadă: Trebile mele se desregulaseră în ambasade. S III, 466;
ambasador: [Un francez] care a fost mai apoi ambasador în Englitera. S I, 178; *Trecerea lordului Durham, ambasadorul Marii Britanii. S I, 35;

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

bancher: Aceasta-i o împuternicire dată de d-ta lui Varner [...] ca să iae în numele d-tale banii ce ai la bancher. S III, 160;
a confisca: Riga Enric VIII confiscase averile lordului Talbot. S III, 288;
funcţionar: Fiinţa funcţionarilor civili şi militari dă acestei privelişti o pompă solemnă. S I, 36;
guvernor: [...] guvernorul micului ţarevici. S II, 151;
impiegat: Acest impiegat public îi plăteşte foarte rău chiria. S I, 301;
infante: Are ordinul Calţavetei, ca şi infantul Portugaliei. S III, 265;
jurisprudenţă: Era un om versat în jurisprudenţă. S I, 333;
sub-comisar: v. mai jos; *sub-grefier*: v. mai jos;
vidam: Bată-l vina/ Ce-i pricina/ Că vidamul de Conflans/ Tot pândeşte. S II, 106.
C. Domeniul militar:
a alia: Papii au încercat a alia toate popoarele creştine împotriva Turcilor. S I, 277
a bivuaca: Siliţi a bivuaca sub un cort, care nu vă poate apăra de nestatornicia văzduhului. S I, 39;
cavalcadă: Aceste cavalcade a domniţei cu curteanul da ocazie de multe bănuele oamenilor rei. S I, 107;
colonelă: Vara mea, colonela D [...] S I, 48;
a coloniza: Traian, cucerind Dacia, o coloniza cu romani. S I, 200;
fortificaţie: Fortificaţiile Cetăţii Hotinului. S I, 39;
invazie: Iacă la ce rezultat aduce nebăgarea de seamă la invazia străină. S I, 262;
leitenienţă: Îi căpătă o leitenienţă în regimentul gardiei. S II, 144;
spalet: Ofiţeri cu spalete [...] S I, 294.

III. Viaţa mondenă

Formele noi de viaţă adoptate prin importul de cultură au adus cu ele o avalanşă de noţiuni noi, fie că ne referim la activităţi, atitudini, relaţii umane ori la vestimentaţie.
a. banc: Aşteaptă când e fără soţ; joacă şi tot îndoieşte cuşurile [miza];
trebuie să spargi bancu la a paisprezecea dată. S III, 110;
capot[1]: Voi face capot pre ministru! S I, 281;
creps: Care joc vă place mai ales? Crepsul sau ruleta? S III, 116;
pontator: A oftat bătând toate cărţile pontatorilor săi. S I, 86;
ruletă: Care joc vă place mai ales? Crepsul sau ruleta? S III, 116; *Ţi-ai cercat norocul la ruletă. S I, 329;
setleva: Eu am uitat şi paroli şi setleva. S I, 74.
b. *adio*: Îmi zâmbi, făcându-mi un semn de adio cu buchetul de flori. S I, 43;
afront: N-o să-mi ţintuiesc răzbunarea pe afrontul mieu. S III, 463;
album: Copiez din albumul meu chiar spunerea doamnei B. S I, 43;
amabil, ă: Bărbaţii sunt foarte buni şi femeile foarte amabile. S I, 310;
amant, ă: Găsiră tinerii amanţi dormind îmbrăţoşaţi. S I, 108;
ambiţie: Rămăşiţe a acelor viteje oşti ce muiaseră ambiţiunea Polonilor. S I, 30;
amenitate: Îl primiră cu acea amenitate nobilă şi ospeţie sinceră. S I, 111;
amorezat, ă: Cunosc că mă iubeşti [...] Dar oare n-ai avut vr'un alt amorezat? S II, 19;
amoros, oasă: Îmi mărginisem cetirea numai în amoroasele răvaşe ale doamnei B. S I, 61;
ardoare: Cu lacrimi şi cu ardoare/ Să port am făgăduit/ La grumazi sânte metanii. S II, 75;

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

aspirant: Mulţi aspiranţi la zestrea sa îi făgăduiau că ochi au şi nu vor vedea. S I, 79;
bal: Amândoi păzeam tăcere, gândind el la Olga, eu [...] la toaleta pentru balul de la club. S I, 46; *I-a poftit la un bal mare. S I, 87;
capot[2]: Au putut vedea pe tânăra nevastă într-un larg capot alb. S I, 78;
cochet: Un sfeştoc de busuioc [...] legat cu o cochetă tasma neagră. S I, 324;
contravizită: Socotirăm deci de cuviinţă să le facem şi noi o contravizită. S I, 319;
cordial, ă: Am găsit cea mai bună primire şi cea mai cordială ospeţie. S I, 68;
curtezan, ă: *Un curtezan care îmbla [...] S I, 286;
decadenţă: Ne aducem aminte de decadinţa în care căzusem. S I, 337;
devot: Părinţii ne spuneau că adeseori urşii care sunt mai devoţi îi vizitează. S I, 318;
familiaritate: Ţinea mânele tinerei dame strânse întru ale sale cu o familiaritate neiertată altui decât unui bărbat. S I, 37;
farniente: v. mai jos;
fason: Vestit prin fasonul jiletcilor şi nasul său. S I, 238;
favoare: [Domnul] avusese o lungă vorbă cu Moţoc care intrase iar în favor. S I, 143;
a favora: Şi dacă favorează mai mult pre oarecare [...] S II, 252;
favorabil, ă: Socoti că favorabil prilej altul n-a găsi. S I, 116;
favorit, ă: Balzac era autorul favorit al d-nei B. S I, 49;
a favoriza: Câte viţiuri s-au strecurat în frumoasa noastră ţară subt ocrotirea unui guvern [...] care favoriza patimile. S I, 288;
a felicita: Bărbaţii îl felicitau [...] S I, 6;
festă: Ţi-a face urâte feste vreun bărbat nătărău. S III, 30;
fiasco: v. mai jos;
filantropic: Idei filantropice, S I, 221;
gelos, oasă: *Pentru ce să fii gelos? [...] Eu dacă aş iubi pe cineva, n-aş fi nicidecum geloasă. Vol. III, p. 155, ed. L. Leonte, 1986;
gelozie: *Pentru ce să fii gelos? Nu înţeleg, cum poate cineva avea gelozie. *Idem*;
gentilom: [...] suntem nobil, bun gentilom. S II, 95;
graţie: Graţiile fecioarei. S I, 338;
ipocrizie: A! spoială, ipocrizie, trădări. S III, 448;
ipohondrie: Vrei să te faci sănătos şi să scapi de ipocondria asta? S I, 207;
înamora: Cutezase a se inamora cu fiica lui Radu Mihnea. S I, 184;
tutorat: Rămăsese, în fragedă vrâstă, sub tutoratul a doi fraţi mai mari. S I, 143;
vilegiatură: Situaţiunea Cotnarului încungiurat de vii, livezi şi păduri, făcea încântătoare villegiatura domnească. S I, 106.
c. *bonetă*: Un fiacru ce trecea ca săgeata şi lăsa să se zărească nişte bonete femeieşti. S I, 15;
bonjur: În locul nădragilor acelor roşii, să pui un pantalon elegant, botine de glanţ, un bonjur făcut după jurnal, ca toată lumea bine educată. S III, 58;
crinolină: Nemţoaicele se eclipsează de crinolina şi volanele Parizienelor. S I, 327;
falbala: În loc de rochii cu falbalale va avea un peştiman curat. S I, 300;
flanelă: Iarna port pieptar de flanelă. S I, 199;
freză[3]: Acest întreit şir de munţi [...] tufoşi si creţi ca freza unei marchize din veacul XIV. S I, 195;
jachetă: Îmbodoliţi în surtuce şi jachete. S I, 105;
volan: Nemţoaicele se eclipsează de crinolina şi volanele Parizienelor. S I, 327.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

Clasificările pe care le-am operat nu au putut cuprinde decât o parte din totalul de aproximativ 400 de neologisme. Aşa cum se poate observa, cele mai multe noţiuni se referă la viaţa mondenă şi au fost introduse prin scrierile în care Negruzzi se opreşte la zugrăvirea în tonuri variate a unor aspecte specifice epocii (*Zoe*, *O alergare de cai*, *Au mai păţit-o şi alţii*, unele scrisori din ciclul *Negru pe alb*). Acestor categorii le adăugăm termeni care nu se referă la un domeniu special. Numărul lor mare indică masiva pătrundere a neologismului latino-romanic în limba literară de la mijlocul secolului al XIX-lea.

Grupând neologismele atestate pentru prima dată în scrierile lui Negruzzi în părţi de vorbire, obţinem următoarele date: substantive – 64%; adjective – 21%; verbe – 14 % din care 10,2% verbe de conjugarea I; numerale – 0,25%; adverbe – 0,75%.

Numărul considerabil de substantive şi adjective, în raport cu celelalte părţi de vorbire se explică prin caracterul dominant descriptiv al textelor negruzziene.

Referitor la originea neologismelor, se observă că:

– cele mai multe neologisme sunt de origine franceză: 56% (de ex. *abonament, afiş, bagaj, bomboană, bordură, capot, decadenţă, fason, gaj, galoş, vermeil, volcamerie*);

– urmează neologismele cu etimologie multiplă, explicabilă prin influenţele diverse care s-au exercitat asupra limbii române într-o perioadă scurtă de timp: 35% [de ex. *absurditate* (fr., lat.), *amabil* (fr., lat.), *auditoriu* (fr., lat.), *bancher* (fr., it.), *capricios* (fr., it.), *catacombă* (fr., it.), *creatură* (fr., lat., it.)];

– de proveniență italiană: 6% (ex.: *capodoperă, farniente, festă, gondolă*);

– de origine latină: 3% (ex.: *impuls, in-folio, sabat*).

Influenţa latino-romanică, în special cea franceză, a fost pe larg abordată de literatura de specialitate, studiindu-se căile de pătrundere şi modalităţile de adaptare a termenilor neologici în limba română.

Din numărul total de neologisme latino-romanice având prima atestare în scrierile lui C.Negruzzi, am reţinut pentru investigare aprofundată 20 de termeni, pe care îi vom analiza sub aspectul adaptării fonetice, al încadrării morfologice şi al asimilării semantice.

ABORDA (E: fr.*aborder*)

Majoritatea verbelor neologice de conjugarea I în latină, franceză şi italiană s-au încadrat la conjugarea I în limba română:

1. „…şi ţăranul, privind în domn pre căpetenia sa, îl abordează cu peptu deschis zicându-i…” S I, 273.

2. „Iluziile juneţei, care abordă cu curaj orice întreprindere […] făcu pe improvizaţii impresari a se apuca cu tot dinadinsul de lucru.” S I, 342.

Negruzzi oscilează între folosirea şi nefolosirea sufixului verbal de prezent pers. 3 sg. şi pl. *–ează*, situaţie pe care o mai întâlnim şi astăzi.

Sub aspect semantic, termenul este atestat la Negruzzi cu sens figurat: „a se apropia pentru o discuţie; a începe o discuţie, studiul unei probleme” (sensurile 3-4 din MDA conform şi fr. *aborder* = «3.aller à qqn. qu’on ne connaît pas ou avec qui on n’est pas familier pour lui adresser la parole ⇒ accoster; 4. ~ un sujet, un problème ⇒ attaquer»). Cu sensul de bază (sensurile 1 şi 2 din MDA): 1.„(d.nave) a trage la ţărm pentru debarcare” (fr. «arriver au rivage, sur le bord»), 2. (specializat) „a lovi” [fr. «heurter (un navire)»] găsim verbul la Ion Ghica: „Bastimentul pe care eram a şi abordat într-una din schele.” (*Scrisori către V. Alecsandri*, 1887, p. 532).

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

În exemplul 1, este evident apelul la sensul francez în alegerea termenului *a aborda*, şi anume acela de „a se adresa cuiva mai puţin cunoscut”; în cel de-al doilea extras, cuvântul îşi amplifică forţa de sugestie, nemaifiind vorba de vizualizarea acţiunii. În cazurile 1 şi 2, verbul este însoţit de determinări modale sinonimice: „cu peptu deschis”, „cu curaj”, care au rolul de a completa impresia de dinamică a acţiunii.

ACCENT (E: fr.*accent*, lat.*accentus*)

1. „[…] gingaşa privighetoare/ Prin *accente* iscusite rădiul tot a încântat.” S II, 14.
2. „Acum, când am reluat literele străbune…suntem nevoiţi a întrebuinţa şi noi tot soiul de *accente*. Să ne servim de *accenturi*, ferindu-ne de a abuza prea mult de ele.” S I, 347-348.

În adaptarea morfologică, Negruzzi oscilează, chiar în cadrul aceluiaşi paragraf, între desinenţele *–e* şi *–uri* pentru pluralul substantivului neutru *accent*. Fenomenul este caracteristic pentru schimbările limbii române literare în secolul al XIX-lea.[5] Din punct de vedere semantic, putem afirma că, din nou, C. Negruzzi introduce cuvântul *accent* într-un context figurat (sensurile 3-4 din MDA: „pronunţare”, „ton”, conform şi fr. *accent* = «3.inflexion de la voix, timbre, intensité, exprimant un sentiment-intonation»), în condiţiile în care, pentru sensurile actuale, avea la dispoziţie termenul *ton* (at: 1829, după MDA). Poetul a procedat astfel, văzând probabil un plus de expresivitate şi, mai ales, gradul de noutate al termenului. Adoptarea unei realităţi – semnul grafic– a impus lărgirea sferei de semnificaţie a cuvântului *accent*. Polisemia acestuia a sporit prin utilizarea lui cu sensul: „schimbare a vocii pentru marcarea unei silabe / a unui cuvânt” de către Titu Maiorescu: „Gândirea rămâne logic aceeaşi; deosebirea e numai în accentul stilistic.”(*Logica*, 1898, p. 91)

ANTICHITATE (E: fr. *antiquité*, lat. *antiquitas, -atis*)

1. „Acest târg a fost odată rezidenţă domnească. Acum însă nici o urmă de *antichitate* în el nu se mai vede.” S I, 191.
2. „N-aş schimba-o pe cea mai scumpă *anticuitate* (*anticvitate*, în ed. L. Leonte, 1974, vol I, p. 293) din muzeile Italiei.” S I, 301.
3. „Întemeiau încai o a opta minune a lumii, un monstruos monument vrednic de aceşti barbari, un târg pavelat cu *anticvităţi* în veacul XIX.” S I, 203.
4. „Plăcerea-i să se adune *anticităţi*.” S II, 304.

Multiplele aspecte grafice ale cuvântului reflectă diferite stadii ale adaptării sale fonetice. În vechea română literară, grupurile *-qu* şi *-gv- + a, e, i*, erau pronunţate *cv* şi respectiv *gv*; de aici, forma *anticvitate*. Sub influenţa pronunţării franceze, din deceniul al treilea al secolului al XIX-lea, începe să fie folosită forma *antichitate*, dar, în paralel, se întâlnesc şi forme cu pronunţare italiană/latină est-europeană sau adaptări analogice: *anticitate*, *anticuitate*[6]. Sub aspect semantic, C. Negruzzi dezvoltă polisemia acestui termen, prin sensurile: „vechime” (ex. 1), respectiv „obiect vechi” (ex. 2, 3, 4), într-un demers pe care îl considerăm de o deosebită valoare pentru îmbogăţirea lexicului limbii române. Prin folosirea singularului *antichitate* şi a pluralului *antichităţi* pentru a desemna un „obiect vechi”, realitatea denumită astfel capătă mai multă putere de sugestie şi se încarcă de valenţe expresive.

[5] v. Despina Ursu, *Încadrarea morfologică a substantivelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în „Anuar de lingvistică şi istorie literară”, Iaşi, tomul XVI, 1965, p. 113-120.
[6] v. N. A.Ursu, Despina Ursu, *Împrumutul lexical în procesul modernizării limbii române literare (1760-1860)*, Iaşi, Editura Cronica, 2004, p. 268-272.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

INDIFERENȚĂ (E: fr. *indifférence*, lat. *Indifferentia*)
„Ele erau o întreprindere hazardoasă […] pe care curând o făcea să cadă *indiferința* Philamintelor amoroase.” S I, 346.

Adaptarea cu sufixul *–ință* se explică prin analogia cu termenii latineşti moşteniți (de ex. *credință*, *putință*), iar fenomenul se manifestă des către 1840-1850.[7] Formele în *–ință* sunt abandonate spre sfârşitul secolului al XIX-lea, prin analogie cu grafia etimoanelor. La C. Negruzzi, întâlnim şi alte forme în *–ință*: „La *insistința* părintelui său răspundea […]”, S I, 106; „Ne aducem aminte de *decadința* în care căzusem”, S I, 337, dar avem şi forme adaptate direct cu grafia actuală: „Era un om versat în *jurisprudență*”, S I, 333. Ca în numeroase alte situații, Negruzzi introduce termeni din aceeaşi familie lexicală: „cât pentru norod, el era *indiferent* […]” S I, 150; „O zice o gură *indiferentă*”, S I, 65; preluat, mai târziu, la Titu Maiorescu: „Cei acuzați au fost foarte *indiferenți*” (*Discursuri*, IV, 1904, p. 223).

INSTITUI (E: fr. *instituer*, lat. *instituo, -ere*)
„N-ar fi o greşeală, de s-ar *institua* o răsplătire națională.” Deşi în limba franceză verbul este de grupa I, încadrarea la conjurarea a IV-a s-a făcut sub acțiunea etimonului latin.[8] Unele verbe de acest tip au circulat pentru un timp şi la conjugarea I, aşa cum observăm şi în citatul de mai sus. Termenul a fost introdus cu sensul „a înființa prin lege”, care îi conferă o anumită specializare. Folosirea neologismului este prin urmare justificată de context. Cu acelaşi sens îl găsim şi la Al.Odobescu: „Bălcescu ceru să se instituie în cazarmă o şcoală.” (*Scrieri* III, 1887, p. 491).

ARIE (E: it. *aria*, ger. *Arie*)
1.„Se gătea la oglindă, fredonând *aria* din vodevilul rusesc […]” S I, 60
2.„Parada se întindea ca şi un şarpe pe uliță […] Mai în urmă era armaşul, încongiurat de lăutari, de juca din vioare *aerul* «*Mititico*».” S I, 30.

Termenul *arie*, care circula deja în limba română (v. MDA, arie[1], arie[3]) este atestat la C. Negruzzi cu sensul „compoziție muzicală vocală, care face parte dintr-o operă, operetă etc.” (ex. 1), respectiv „compoziție muzicală instrumentală asemănătoare ariei” (ex. 2). Cuvântul a cunoscut forme fluctuante. În prima jumătate a secolului al XIX-lea, scriitorii foloseau cuvântul *aer* (după fr. *air*) şi cu sensul din muzică: „arie, melodie”. Alte ocurențe: „Se auzea cineva cântând o *arie* turcească.” *Contemporanul*, 1885, 137; „O *arie* comună, din cele care se cântă vesel pe trâmbița de vânătoare.” Odobescu, *Scrieri* III, 94.

TRADUCERE (E: lat.*traducere*, fr. *traduire*)
1. „Se puse a ne arăta mlădierile limbii prin *traduceri* din Lamartine şi Byron.” S I, 339;
2. „[…] *traduceri* a multora din poeziile şi nuvelele care au caracterizat literatura română din zilele noastre” (Titu Maiorescu, *Critice* III, 4);
3. „La începutul veacului nou, au apărut şi la noi *traduceri* numeroase în ziare şi reviste.” (M. Sadoveanu, *Evocări*, 1954, 193).

Ne-am oprit la acest neologism deoarece el constituie un exemplu pentru fenomenul substantivării unui număr important de verbe de toate conjugările şi pentru

[7] *Ibidem,* p. 302.
[8] v. Despina Ursu, *Încadrarea morfologică a verbelor neologice în limba română din perioada 1760-1860*, în „Limba română”, nr. 3, 1965, p. 376.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

intrarea acestor substantive în *–are*, *-ere*, *-ire* în concurenţă cu substantivele corespunzătoare în *-(ţ)ie/-(ţ)iune*.[9]

Substantivul *traducţiune* (at: Heliade, v. *Opere* II, 1943, p. 428, cf. MDA) era extrem de frecvent folosit în primele decenii ale secolului al XIX-lea. Verbul *a traduce*, încadrat la conjugarea a III-a (cf. etimoanelor lat. *traducere*, fr. *traduire*) este atestat cu infinitivul său lung la Negruzzi. Acest fenomen „a sporit mult posibilitatea limbii române literare de nuanţare a exprimării. Căci, până la apariţia lor, substantivele în *-(ţ)ie/-(ţ)iune* denumeau […] şi acţiunile, nu numai rezultatul acţiunilor, noţiunile sau obiectele în sens larg".[10] Ca în majoritatea cazurilor, infinitivul lung substantivat *traducere* s-a impus, înlăturând corespondentul în *-(ţ)ie/-(ţ)iune*. Meritul lui C. Negruzzi constă în folosirea infinitivului lung substantivat cu sensul „produs, rezultat al actului de traducere". Simţul deosebit al limbii, de care scriitorul moldovean a dat dovadă, este confirmat de multiplele ocurenţe ulterioare ale substantivului *traducere* şi de ieşirea din uz a termenilor *traducţie* sau *traducţiune*.

În unele cazuri, termenii neologici sunt folosiţi cu un sens/sensuri neconform(e) spiritului limbii române, ei apărând în dicţionare cu menţiunea „franţuzism" sau „franţuzism învechit". Am selectat două exemple edificatoare.

Verbul **A APLICA** (E: fr. *s'appliquer*, lat. *applicare*): „a se deda (la ceva), a studia (ceva) cu sârguinţă": „Învăţătura la care mai mult se *aplică* […] fu Algebra." (S II, 152), conform unuia dintre sensurile etimonului francez cu care acesta se foloseşte şi astăzi: «apporter une attention soutenue (à qqch.), prendre soin de faire (qqch.): ~ à une étude, un travail».

Adjectivul **FUGOS, -OASĂ** (E: fr. *fougueux, -euse*: «cheval fougueux; jeunesse fougueuse», derivat de la subst. *fougue* = «ardeur impétueuse, élan, enthousiasme») apare la C. Negruzzi într-o traducere din V.Hugo. Termenul nu se găseşte, însă, aşa cum ne-am aştepta, în originalul francez. Transcriem cele două pasaje:

«Viens; nous verrons danser les jeunes bayadères Le soir, lorsque les dromadaires Près du puits du désert s'arrêtent fatigués.» (V.Hugo, *La Fée et la Péri*, in *Oeuvres complètes*, *Poésie I*, ed. Robert Laffont, Paris, 1985, p. 373)	„Vino de priveşte danţul tinerilor baiadere Să vezi cum s-adună seara fugoasele dromadere Lângă puţul din pustii." (V.Hugo, *Zâna şi Peri*, în C. Negruzzi, *Opere*, ed. critică de L. Leonte, vol. II, Editura Minerva, Bucureşti, 1984, p. 300)

Negruzzi modifică măsura versurilor (12-7-12 în original, 16-16-7 în traducere), dar respectă rima strofei (a-a-b-c-c-b). Participiul trecut cu valoare adjectivală «fatigués» („obosite") este transpus, în mod surprinzător, prin termenul „fugoase", ceea ce determină o afectare importantă a sensului determinantului, prin antinomia care se stabileşte între cele două cuvinte. Ipoteza unei confuzii semantice este puţin probabilă; opţiunea traducătorului s-ar putea explica prin constrângerile de metrică şi prin noutatea

[9] N. A.Ursu, Despina Ursu, *op.cit*., p. 348-349.
[10] *Idem, ibidem*, p. 349.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

frapantă a noțiunii alese. Deşi termen rar, adj. *fugos* este citat de Dicționarul Limbii Române şi la I. L.Caragiale în vol. *Schițe uşoare*, 1896, p. 83, tot prin referire la un animal: „coapsa fugosului Pegas".

Altă categorie cuprinde neologisme cu sensuri învechite sau care au ieşit din uz. De exemplu, subst. **MINORITATE** (E: fr. *minorité*, lat. *minoritas, -atis*, ger. *Minorität*) este folosit cu sensul juridic de „minorat": „Salutând pe doamna Rucsandra de regentă în vremea minorității fiului ei, proclamară pe Bogdan domn." (S I, 160). Cu acelaşi sens apare neologismul şi la A.D.Xenopol: „Chiar în vremea minorității, tot domnul figura ca stăpânul țării." (*Istoria românilor din Dacia Traiană*, Bucureşti, 1925-1930, vol. IV, p. 218)

Sinonimul *minorat* este atestat mai târziu în limba română (v. MDA), fapt ce ar putea justifica utilizarea cu acest sens a subst. *minoritate*, alături de influența etimonului francez («état d'une personne qui n'a pas encore atteint l'âge où elle sera légalement considérée comme pleinement capable et responsable de ses actes»).

Cu sens vechi, ieşit din uz, întâlnim şi subst. **TUŞĂ**: „Aici iar pedestri trebui să trecem podul dacă vrem să scăpăm întregi, căci podelele joacă ca *tuşile* clavirului." (S I, 194) şi la V. Alecsandri: „Degetele sale […] se plimbă pe *tuşile* instrumentului, scoțând note armonioase." (*Opere complete. Proza*, 1910, p. 192)

Cuvântul a fost adaptat prin redarea aspectului sonor al etimonului francez *touche* [tuʃ] şi încadrarea sa tot la genul feminin cu ezitare în desinența de plural (*-i* pentru *-e*). Pentru exprimarea sensului atestat la Negruzzi, limba română a recurs ulterior la două neologisme de origine germană: *clapă* (ger. Klappe) şi *tastă* (ger. Taste), în timp ce *tuşă* şi-a lărgit sfera semantică.

O categorie aparte o formează aşa-numitele xenisme sau străinisme, cuvinte şi expresii împrumutate din alte limbi şi care nu au fost supuse procesului adaptării. Ne oprim doar la câteva exemple de xenisme care s-au păstrat în limba română literară până astăzi.

FARNIENTE (E: it. *farniente*): „Iaşenii iubesc liniştea şi acel drag *far-niente* din care se alcătuieşte cea mai mare parte din viața lor." S I, 70.

FIASCO (E: it. *fiasco*): „Cu toată indulgența auditoriului, trupa de amatori făcu un mare *fiasco*." S I, 341.

IN-FOLIO (E: lat. *in folio*): „L-am găsit cu o mare carte *in-folio* dinainte." S I, 4.

Negruzzi preia termenii cu grafia exactă din limba de origine, fără a acționa în sensul adaptării. Limba română avea echivalenți semantici pentru *farniente* = „lenevie" (at. *Învățăturile lui Neagoe Basarab*, cf. MDA) şi pentru *fiasco* = „eşec" (at: I. D.Negulici, cf. MDA), nu însă şi pentru *in-folio*. Opțiunea lui Negruzzi ni se pare justificată şi în primele două cazuri, împrumuturile neologice fiind mult mai exacte şi mai adecvate în context.

Unul din aspectele cele mai interesante pe care i le oferă cercetătorului studierea acțiunii de modernizare a lexicului limbii române literare, aşa cum a înțeles C. Negruzzi să o facă, în mod sistematic şi conştient, este cel privitor la calcuri. Nu ne propunem să examinăm orientările teoretice în această problemă, ci doar să prezentăm câteva exemple de calc atestate mai întâi la C. Negruzzi.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

ÎNTREPRINDE (între + prinde, cf. fr. *entreprendre*) este un calc lingvistic lexical total[11]: „Nu voi întreprinde a descrie frumuseţile doamnei B […]" S I, 38
şi la Al. Odobescu: „Întreprinsesem, pe cât ţin minte, a căuta în cercul literilor şi al artelor, imagini vânătoreşti." (*Scrieri III*, 1887, p. 60).

Negruzzi extinde sfera semantică a termenului (Odobescu: „a se apuca de ceva; a se angaja la un lucru") conform fr. «se mettre à faire (qqch.); commencer», cu sensul „a încerca" (fr. «essayer; tenter»). În context, plasarea sa pare uşor forţată.

NEIMITABIL (ne + imitabil, cf. fr. *inimitable*) este un calc de structură morfematică[12]: ne-imita-bil ⇔ in-imita-ble. Prefixul neologic *in-* a fost redat prin corespondentul său vechi *ne-*, de origine slavă.[13]

„Ne arătau în scrierile lor neimitabila frumuseţă a limbei." S I, 334

Negruzzi preferă, în mod just, acest calc sinonimelor „minunat", „excepţional", deja atestate în limba epocii, dar care nu au aceeaşi precizie a semnificaţiei. Mai târziu, limba română a preluat din franceză şi termenul cu prefixul *in-*.

CONFRATE (con + frate, cf. fr. *confrère*) este un calc lingvistic parţial (prima parte este împrumutată, iar partea a doua traduce pe *frère* din modelul străin imitat)[14]: "Ticăitul boier […] se împiedica de trupurile confraţilor săi." S I, 256
şi la I. Ghica: „Neunirea unora dintre confraţi fu pricina întârzierii." (*Amintiri din pribegia după 1848*, Bucureşti, 1889, p. 835)
C.Petrescu: „Era singurul dintre confraţi pe care îl stimam." (*Calea Victoriei*, Bucureşti, 1931, p. 302)

Sensul cu care Negruzzi întrebuinţează termenul *confrate* este cel de „persoană care aparţine unei societăţi, unei companii, unui grup, considerată în raport cu ceilalţi membri"; contextul – scena uciderii celor 47 de boieri, din nuvela *Alexandru Lăpuşneanul* – nu justifică prezenţa acestui neologism. Să remarcăm aici că multe neologisme sunt utilizate în scrierea *Alexandru Lăpuşneanul*, uneori alături de arhaisme, fapt ce reflectă, credem noi, concepţia largă a lui Negruzzi privind sursele îmbogăţirii expresive a limbii române.

A CORUPE (E: lat. *corrupere*, fr. *corrompre*)
1. „Îi despoie [pe boieri] de averi, lipsindu-i de singurul mijloc cu care puteau ademeni şi corumpe pre norod." S I, 143;
2. „În corupţia generală se corupsese şi ea [limba]." S I, 337.

În adaptarea fonetică, scriitorul ezită între două forme, asupra grafiei *corumpe* acţionând influenţa graiului popular, regional (la fel: „Veninul, ce corumpe, ce înneacă tot instinctul generos.", G. Alexandrescu, *Meditaţii*, 1863, p. 162). Termenul poate fi considerat un calc lexical parţial la un cuvânt derivat cu prefixul *co-*. În plan semantic, C. Negruzzi foloseşte împrumutul atât cu sens propriu = „a face pe cineva să-şi piardă integritatea morală, a perverti, a deprava, a cumpăra, a mitui" (ex. 1), cât şi cu sens figurat = „a strica, a schimba, a deforma, a degrada" (ex. 2 şi la G. Alexandrescu). Negruzzi dispunea de cuvinte din fondul vechi (*a strica, a schimba*) şi probabil îi erau cunoscute neologismele *a degrada* şi *a deforma* (v. MDA, at: Heliade-Rădulescu).

[11] Th. Hristea, *Tipuri de calc în limba română*, în „Limbă şi literatură", nr. 3-4, 1997, p. 13.
[12] *Idem, ibidem,* p. 14.
[13] N. A. Ursu, Despina Ursu, *op. cit*., p. 236.
[14] Th. Hristea, *art. cit*., p. 13.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)

Opțiunea pentru verbul *a corupe* se justifică în contextul 1 prin precizia semnificației, iar în uzajul figurat, prin adaosul de nuanțe pe care le aduce.

SUBCOMISAR şi **SUBGREFIER** (sub + comisar, cf. fr. *sous-commissaire* şi sub + grefier, cf.fr. *sous-greffier*) sunt două calcuri lingvistice lexicale parțiale (prefixul este împrumutat, iar partea a doua este adaptată): „[…] fu pe rând sub-grefier, sub-comisar şi sub-prefect". (S I, 111) C. Negruzzi păstrează scrierea cu cratimă a etimonului şi adaptează cuvintele de bază. Termenii apar ca necesari în contextul introducerii unor noi realități pentru care era obligatoriu şi împrumutul denumirii.

Studierea elementelor lexicale neologice care sunt atestate pentru prima dată la C. Negruzzi ne permite să punem în evidență rolul important jucat de scriitorul moldovean în procesul modernizării limbii române literare. Cele aproape 400 de neologisme, identificate de noi ca fiind introduse de C. Negruzzi în limba română, sunt o dovadă incontestabilă a extraordinarului său simț al limbii, precum şi a amplorii fenomenului în epocă. Asemeni altor artişti romantici implicați activ în problemele veacului, Negruzzi nu s-a mulțumit să ia atitudine şi să teoretizeze, ci a transformat scrierile sale în căi sigure de pătrundere şi răspândire a neologismelor.

O scurtă clasificare a neologismelor pe domenii este relevantă pentru varietatea preocupărilor lui Negruzzi, contextul epocii impunându-le oamenilor de cultură să devină deschizători de drumuri în multe direcții. A rezultat, în cazul de față, o creație inegală ca valoare în toate genurile şi speciile abordate – originale şi traduceri –, dar care este dovada vie a grijii manifeste pentru „propăşirea limbii" şi înălțarea culturală a națiunii. Iar cunoaşterea limbilor şi literaturilor străine i-a pus lui C. Negruzzi la dispoziție un repertoriu vast, din care acesta a ales cu spirit drept.

Demersul lui C. Negruzzi nu a exclus, aşa cum am putut constata pe parcursul analizei noastre, ezitări în fixarea cuvintelor cu forma şi sensul/sensurile de până azi; este meritul lui Negruzzi de a fi ştiut, în majoritatea cazurilor, să opteze just şi să introducă acei termeni de care limba română avea într-adevăr nevoie urgentă. Negruzzi a recurs la împrumutul neologic nu doar când realitățile noi o cereau, ci chiar şi atunci când limba îi punea la dispoziție termeni, aceştia dovedindu-se însă prea „săraci", incapabili de aceeaşi exactitate şi adecvare în exprimare. De aceea, am întâlnit multiple exemple în care cuvântul neologic este folosit cu sens figurat, fapt ce indică preocuparea lui Negruzzi pentru sporirea expresivității limbii române.

Activitatea lui C. Negruzzi nu reprezintă un act singular, ci se înscrie într-un lung şir, în care oamenii de cultură-şi-au pus spiritul şi simțirea în slujba limbii române.

Ecrivains de «Junimea» dans le processus de néologisation de la langue roumaine moderne: Constantin Negruzzi

L'auteur a identifié, à l'aide des grands dictionnaires de la langue roumaine, un nombre de 400 néologismes qui sont attestés pour la première fois dans les écrits de C. Negruzzi. Ces termes sont classifiés de point de vue sémantique et morphologique, afin de tirer des conclusions sur leur adaptation phonétique et morphologique et sur leur assimilation sémantique. Parmi les écrivains du XIXe siècle, C. Negruzzi a joué un rôle très important dans le processus de modernisation de la langue roumaine littéraire par les néologismes. Ceci est d'autant plus significatif puisqu'un grand nombre de ces néologismes se sont conservés jusqu'à nos jours.

BDD-V2382 © 2006 Editura Alfa
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.75 (2026-11-06 13:21:43 UTC)